

Jurij Darahan a Karel Hynek Mácha

Vyhnanství fyzické a duševní v kontextu jednoho zapomenutého překladu

— Igor Melnyčenko —

Ukrajinského básníka Jurije Darahana, který žil v letech 1894–1926, a Karla Hynka Máchu dělí přibližně sto let, ale v jejich tvorbě, životech, a dokonce v okolnostech smrti nalezneme mnoho společného.

Ač zůstává první překlad *Máje* do ukrajinštiny širší odborné veřejnosti takřka neznámý, hraje v chápání básnického světonázoru Jurije Darahana větší roli než jeho jediná básnická sbírka *Sahajdak* vydaná roku 1925.

O samotném Darahanovi je toho známo poměrně málo. Narodil se v nynějším Kirovohradu na Ukrajině v rodině inženýra. Otec byl Ukrajinec, matka Gruzínka. Vystudoval Tyraspolskou reálku v nynějším Moldavsku a po otcově smrti v roce 1894 se spolu s matkou přestěhoval do Tiflisu (dnešní Tbilisi). V roce 1914 odešel do války a roku 1917 se stal důstojníkem v armádě Ukrajinské lidové republiky. Po porážce této armády pak strávil několik let v polském internačním táboře. Do Prahy přišel roku 1923 a studoval na Ukrajinské vysoké škole pedagogické. Jeho dílo se dočkalo otištění v několika emigrantských časopisech. Zemřel 17. března 1926 na tuberkulózu v sanatoriu pro souchoťníře na hoře Pleš.

Překlad *Máje* vyšel v podstatě až na sklonku Darahanova života, a to v době, kdy už byl těžce nemocen. Něco podobného můžeme říci i o *Máji* v kontextu Máchova života. Okolnosti vydání překladu jsou totiž nápadně podobné okolnostem vydání *Máje* v roce 1836, půl roku před Máchovou smrtí (Grunský 1908, Žytnyk 1979, Melnyčenko 1999a, Melnyčenko 1999b). Lze tyto okolnosti nazvat čirou náhodou?

Darahan nebyl odborným překladatelem a myslím si, že mu prostě nebyl dopřán dostatek času, aby prohloubil své znalosti češtiny. Překlad *Máje* tedy lze do jisté míry považovat za překladatelský počín za účelem zisku. Jelikož už byl Darahan nemocen, nestihl překlad řádně dokončit a opravit tak chybu, když v překladu byl namísto původního názvu Maj, spojeného s pohanskými obyčejí, užít frekventovaný ukrajinský název pátého kalendářního měsíce – Traveň.

Překládat Máchu je nesmírně složité právě kvůli mnohohrstevnosti jeho romantického textu a zvláštnímu způsobu básnické montáže. Je dost složité rozpoznat souvislosti mezi jednotlivými významovými prvky (Mukařovský 1982: 542). Darahan tento těžký úkol zvládl. Jeho překlad byl prvním překladem Máchova díla do ukrajinštiny a básník při něm spoléhal spíše na přirozenou intuici a básnickou citlivost. Byl totiž naladěný na stejnou psychologickou vlnu a dokázal proniknout do Máchova básnického ducha. Zvláště nápadná je hudebnost a rytmika jeho překladu. U Darahana plyne Máchův text hladce a tento tok se nikdy nepřerušuje.

Básníci měli totiž společný světonázorový základ. Nešťastný konec osvobozeneckého boje a smrtelná nemoc vyvolávaly u Darahana pesimismus, hlubokou nostalgii a smutek, stejně jako u Máchy ono známé „na tváři lehký smích – hluboký v srdci žal“. Není divu, že překladatel spatřoval v básníkovi spřízněnou duši.

Při srovnání básnických stylů obou autorů je nápadných hned několik věcí. Celá jejich tvorba krouží kolem stejných motivů. Oba tuší blízkost smrti, ačkoliv Darahan vnímá její přítomnost intenzivněji, a tudíž i jeho hlas zní tragičtěji. Hledá-li Mácha odpovědi na palčivé otázky bytí, jako jsou láska, zrada, trest za cizí zločin, nezvratitelnost osudu, a srovnává-li je s harmonickou přírodou a kosmem, navrací Darahan světu ztracenou harmonii existence skrze dávnou minulost a mytologii.

Vyhnanství, deziluze, tragické samotářství jsou klíčovými slovy pro pochopení světového názoru obou básníků. Jestliže je Mácha emigrantem *vnitřním*, pak je Darahan emigrantem v plném slova smyslu (Vodička 1958: 187, Kryštof 1986: 121). Mácha a jeho Vilém byli společenskými

vyhnanci, kterým chyběl byronský titanismus (Čyževskij 1938: 124). Pro Darahana je nucená emigrace také tragédií, ale porážka ukrajinského osvobozenického boje, utrpení v internačních táborech a těžká nemoc ho nezlomily. Pro Máchu je vyhnanství trestem za cizí vinu, nezaslouženým utrpením, pro Darahana je snahou postihnout tisíciletou zkušenost předků a začátkem obrození. Mravní útrapy Vilémovy tak nacházejí ohlas ve vzdorující a citlivé Darahanově duši.

Překlad *Máje* trochu mění náš náhled na otázku národnostního prvu v Darahanově básnické tvorbě. Kritici jako Tyl nebo Chmelenský vyčítali Máchovi nedostatek vlastenectví, jeho byronismus. Jenže Máchovo vlastenectví má jiný odstín, který zůstal kritiky nepovšimnut. Je skrytý v Máchově básnickém stylu: popis přírody, spojení krajiny s kosmem a mikrosvětlem člověka. *Máj* připomíná svéráznou filmovou montáž, kde spolu s lidmi hrají hlavní role netělesní duchové, přírodní živly, kosmos, lidské nitro. Člověk se stává neharmonickou součástí veškerého makrokosmu.

S podobně zostřeným smyslovým vnímáním přírody se setkáváme v originální Darahanově tvorbě, která svého vrcholu dosahuje právě v překladu *Máje*. Jurije Darahana a Máchova Viléma můžeme psychologicky vnímat stejně. I Darahan byl vyhnancem, jenž byl přinucen k odchodu do ciziny, jenž nespatořoval žádnou budoucnost. Pouze věděl, že zemře. Vilém pocítoval totéž. Oba trpěli cizí vinou, oba sledujeme v soukolí tragických událostí. Pro Viléma byl čas ve vězení zjevně nejklidnějším, vnitřně však nejtragičtějším časem jeho života. Ve stejném „vězení“ se nachází i Jurij Darahan v době od svého příjezdu do Prahy do své smrti o necelé dva roky později.

Překlad *Máje* byl jeho posledním dílem.

Prameny

MÁCHA, Karel Hynek

1925–1926 „Máj“, přel. Jurij Darahan, *Nova Ukrajina* 1925, srpen–říjen, s. 78–81; 1926, leden–únor, s. 38–39

Literatura

ČYŽEVSKYJ, Dmytro

1938 „K Máchovu světovému názoru“, in Jan Mukařovský (ed.): *Torso a tajemství Máchova díla. Sborník pojednání Pražského lingvistického kroužku* (Praha: Fr. Borový), s. 111–180

GRUNSKÝ, Nikolaj

1908 „K charakteristike odnogo iz češskich romantikov“, in *Sbornik istoriko-filologičeskogo obščestva pri Charkovskom universitete* 15, s. 143–151

KRYŠTOF, Jan [Krouťvor, Josef]

1986 „Máchův necenzurovaný deník“, in K. H. Mácha: *Máj; Necenzurovaný deník z roku 1835* (München: Obrys/Kontur-PmD), s. 59–124

MELNYČENKO, Igor

1999a „L'udyna i kosmos v poemi Maj K. H. Máchy“, *Vsesvit*, č. 4, s. 104–109

1999b „Proekcija psihologiji avtora na jogo poetyčnyj styl' (iz sposterežen' nad tvorčist' u K. H. Máchy)“, *Slovo i čas*, č. 11, s. 43–46

2002 „Tvorčist' K. H. Máchy v Ukrajin: krytyka, recepcija ta perekladac'ka inepretacija“, *Slovo i čas*, č. 1, s. 49–56

MUKAŘOVSKÝ, Jan

1982 „Genetika smyslu v Máchově poezii“, in idem: *Studie z poetiky*, ed. Hana Mukařovská [Květoslav Chvatík] (Praha: Odeon), s. 518–580 [1938]

VODIČKA, Felix

1958 *Cesty a cíle obrozenecké literatury* (Praha: Československý spisovatel)

ŽYTNYK, Volodymyr

1979 „Karel Hynek Mácha i pol's'ke vyzvol'ne povstannia 1830–1831 let“, in *Visnyk Kyjiv'skogo universytetu. Ukrajin's'ka filologija* 21, s. 50–57

Yuri Daragan and Karel Hynek Mácha. Physical and spiritual exile in the context of one forgotten translation

This report focuses on the mystical bond between the personality of the Ukrainian poet Yuri Daragan and Karel Hynek Mácha in the context of the first Ukrainian translation of the poem *Máj* (May, 1836). The Ukrainian poet Yuri Daragan (1894–1926) and Karel Hynek Mácha are separated by about 100 years, but in their work, life and the circumstances of their deaths, we find they have much in common. Exile, disappointment, tragic loneliness are key to understanding the world of poets. If Mácha was an internal immigrant, then Daragan was an immigrant in the full sense of the word. Mácha and Willem were outcasts in society, deprived of Byronic titanism. For Daragan forced emigration is a tragedy, but the defeat of the liberation struggle in the Ukraine, suffering in internment camps and disease did not break him. For Mácha

exile is a punishment for someone else's guilt and undeserved suffering, while Daragan attempts to comprehend the thousand-year experience of ancestors and the beginning of spiritual revival. The moral suffering of Willem resonates in Daragan's soul. Daragan was a fugitive, who was forced to go abroad. He saw no future for himself. Only he knew that he would die. Willem felt the same. Both suffered for the guilt of another and we see both caught up in the tragic events. For Willem his time in prison was both the most peaceful in appearance, but internally the most tragic time of his life. Daragan finds himself in the same "prison" from his arrival in Prague until his death some two years later.

Keywords

Yuri Daragan, Karel Hynek Mácha, exile, tragic loneliness, translation